

athāṣṭamam pūraṇam

dāmodarānumodah

[1] athetaradyur api prabhāta eva sabhām upaviṣya vibhāteṣu vaiśyajāteṣu snigdhakaṇṭha uvāca—kadācid dāmodara-māsi darānvavasāne, sāmodā yaśodā prātar bāla-gopālam śayānam unmīlan-nibha-netra-nīla-nalina-yugalam nibhālyā śanair eva kara-kiśalayena palyāṅkād upari talpa eva parilālyā punar asūṣupat-kalpam | tasmād alpam alpam niṣkrāmantī cālindām vindamānā prāhṇetarām ahnāya nijālaya-vyaya-sambandhi dadhi katipayam nicita-nicaya-granthir manthitum ārebhe | yasminn ahani saha-nandanāmanda-syandanārohiṇī rohiṇī praṇaya-maya-yantraṇayā nimantraṇayā śrīmad-upananda-mandiram vindamānāśit | parijana-nāryāś ca svasva-kāryātiśaya-paryāya-paryāpaṇāya gataḥ | kāryātiśayaś cāyam hāyana-śīrṣāyamāṇa-mārgaśīrṣāgame jana-varga-mahita-mahendra-mahā-mahāḥ kula-paramparā-vihitāḥ sannihita āśid iti |

[2] tad evam svayam eva sayatnī-bhūya vraja-rāja-patnī dadhi-cayam asakṛd adhimathnatī tasya nidrāyā drāghīyastvāya gāyantī tadeka-tānatayā tad-ānanam eva nicāyantī paritas tadiya-caritam eva jagau | yad uktam śrī-bādarāyaṇinā—

yāni yānīha gītāni tadbālacaritāni ca |
dadhinirmanthane kāle smarantī tāny agāyata || iti | [BhP 10.9.2]

[3] atra manthanam yathā,

śyāmā lola-dukūla-ratna-vilasat-kāñcī-cayenāñcitā
taj-jhaṅkāra-karambita-dhvani-dhara-śrī-kaṅkaṇālaṅkṛtā |
paśyantī tanayānanām laghu-laghūnmīlan-nibhākṣi-dvayam
śrīmad-gopa-maheśvarī cala-bhujāmathnād abhīkṣṇām dadhi ||1||

[śārdūlavikrīḍita]

[4] gānam yathā—

gokula-pati-kula-tilaka tvam asīha |
kṛta-sukṛta-vraja-racita-sukha-vraja, nayanānandi-samīha ||dhru||
ānandodbhava-janma-mahotsava-nandita-gopa-samāja |
pūta-nikāmṛti-nava-maṅgala-kṛti-valayita-gokula-rāja ||all||
dhairyā-nivartana-śakaṭa-vivartanam anu bhavyena parīta |
satrṇāvartaka-vāyu-nivartaka-parameśenānīta ||b||
madhura-prāṅgaṇa-viracita-riṅgana jalaja-nayana supunya |
nānā-keliṣu nṛtya-kalāliṣu darśita-vara-naipuṇya ||c||
tarṇaka-vāladhi-śabalita-tanvadhi-valayita-mañjula-śobha |
jaratī-nivāhe kautuka-kalahe prabalita-mithyā-lobha ||d||
mām mātaram anu sukham udvitanu pratataṁ satataṁ kṛṣṇa |
drutam urarikuru tanu-vrddhim puru-khelāvali-kṛta-trṣṇa ||e||
tribhuvana-darśana-vismaya-marśana-niścita-vaiṣṇava-māya |
hari-varivasyā-sukhadatamaḥ syā vigata-jarāmara-kāya ||f|| iti | [8 x 8 x 11]

[5] atha labdha-jāgarah sa nityatā-śāli-lālitya-sāgarah sapadi rudann iva samutthitavān, mātaram itavāṁś ca, yathā,

dīrgha-śvāsam gātra-moṭa-prayuktam
netre mārjan jāgrad ambeti jalpan |
krandan mantha-dhvānam ākarnya bālah
śrī-gopālah praskhalam tām jagāma ||3|| [rucirā]

[6] tataś ca mātā bālyatā-ghaṭita-lālyatā-jaṭita-praṇayākula-kāku-lava-saṅkulatayā tena subhagākhanḍalena vighaṭite kṣubdhā-danḍasya gati-maṇḍale svayaṁ payas-tananayoḥ stanayoḥ prasnavam navakam tām śāvakam pāyayāmāsa |

payo varṣati dhārābhīr varṣāvan medura-śriyah |
tasyāḥ payodhare suṣṭhu kṛṣṇaś cātakatām gataḥ ||4|| [anuṣṭubh]

[7] sā tatra gardhenārdhe tena pīte dhanye stanye netrānantara-ghāntara-santāpyamāna-payah-santānānām utsekam prati nirvivekatām pratipadya sadya eva tam vihāya yad-drutavatī, drava-gamane tasya patana-bhītyā ca na tam gr̄hītvā gatavatī |

[8] madhukaṇṭha uvāca—kim ittham āttha? tāvan-mātrāya tasyāḥ katham kṣut-kṣāma-gātrād bāla-putrād anyatra yātrā yukti-pātrāyatām? sā hi vatsa-vatsalānām acchatā-bhāg-upamā |

[9] snigdhakaṇṭhaḥ sahāsam āha sma, guro, puro'vadhīyatām yad vātsalyavilāsa eva khalv ayam asyāḥ |

[10] madhukaṇṭha uvāca—katham iva?

[11] snigdhakaṇṭha uvāca—tathā hi, ye geha-dehādayas tam vināstamita-prāyā manyante sma, te tu taj-janmārabhya tan-mamatā-maya-mamatā eva tābhyaṁ pitṛbhyāṁ abhyamanyanta | [yad-dhāmārtha-suhṛt-priyātmā-tanaya-prāṇāśayas tvat-kṛte](#) [BhP 10.14.35] iti brahma-vākye vraja-mātrasyāpi tathā srūyate, kim uta taylor iti | idam ca mugdham dugdham dadhi ca tad-adhika-tat-pradhānatāvadhikam eveti sa-viśeṣatayāvagamyate |

[12] tad evam sati tasyāḥ seyam bhāvanā—kleśam api viśahya spṛhyamāṇām nānā-nija-ghrya-kriyām sāmpratam na jānāti so'yam bālaka iti dayanīyatayāsmadīyam eva khalv etadiya-kṛtyam kṛtyam iti | so'yam evam-vidha-sneha-vividha-vidhis tair eva boddhum adhyavasyate yaiḥ kṛtam tarjana-tāḍanādikam api lālanā-mayatām kalayati, kim utānyat? yataḥ, snehataḥ kvacana ruṭ prajāyate
tasya vardhana-karī ca dṛṣyate |
medure'pi mudire tathā tathā
vidyud-agnir asakṛd vivartate ||5|| [rathoddhatā]

[13] tathā hi, taylor mitho hitaylor ubhaylor api caritam | dugdhāya gamana-samaye
sā khalu tan-muditatā-nibandhanam idam uditavatī, vatsa, nirmañchanam bhajāmi,
kṣaṇam tāvan manthana-gargarī rakṣatām, tvadīyam payo vīkṣya yāvad drutam
aham āyāmi iti | tataś ca—

yāvad vihāya pṛthukam bata manthanāntād
ambā yayau drutam asau tata āyayau ca |
tāvat payodhara-yugam hṛdaya-stha-vastra-
knopam vavarṣa pathi picchilatā yathāsīt ||6|| [vasantatilakā]

[14] tad evam api sa tu nijārthite pratyarthite bhṛśam āvijate sma, yathā—
tenātha kopa-sphuritāruṇādharam
sandaśya dadbhīyām udasarji rodanam |
daṇḍāhatāmatram akhaṇḍi cāśmanā
nālambhi tasmin navanītam aṇv api ||7|| [vamśastha]

[15] atra tu varṇayanti,
dantendu-lekhāviśad ādhārāruṇam
cakṣuś-cakora-dvayam aśru cādadhe |
tadā śisor asya karāmbu-janmanāpy
ariṣṭam uddhūya balād vijṛmbhitam ||8|| [upajāti 12]

[16] tad evam kalaśāntarīṇe kālaśeye sarvato rīṇe parvāntaram api jātam, yathā—
tato gṛhābhyantra-śikya-lakṣitam
haiyaṅgavīnam parigṛhya yatnataḥ |
jaghāsa tatravaritam tu pakṣaka-
dvareṇa nihnutya jahāra keśavah ||9|| [upajāti 12]

[17] sa ca yatno, yathā—
kuñcīkṣepād argalām antaraṅgām
alpām muñcan sadma gatvā yuyoja |
kṛtvā khaṭṭām tatra niḥśreṇikābhām
kṛtvā sarpir guptam añcann apāgāt ||10|| [śalinī]

tataḥ kṣaṇād dugdham itam tu mugdhatām
ādhāya mātā sutam āgamad drutam |
aprāpya tam tasya tu karma tad-vidham
buddhvā sa-kopam sa-sukham jahāsa sā ||11|| [upajāti 12]

[18] tatra prathamam ūśākā-saṅkasukāyām tasyām yogamāyā-prakāśitākāśa-vāg
eva hāsa-prakāśanasya bodhasya kāraṇam jātam | [19] sā yathā—
śiśu-madhu-kṛd atakṣan madhv asiddham pipāsan
sarasiya-mukulādhaś chedam ācarya paśyan |
drava-vigalana-mātram tatra nirvidya madhye
kamalam aparam añcan prāpa tasmin madhūni ||12|| [mālinī]
kim ca,
śamayāñcakrṣe dugdham

kṣubhitam̄ tat tava sudakṣatā kalitā |
śamayasi yadi śiśu-kopan̄
tādṛśam uccais tadā praśasyethāḥ ||13|| [udgīti]

[20] tad evam̄ śrutvā hasitvā kālaśeya-leśādhyavaseyatānapahnava-caraṇa-ciḥnam
īkṣitvā sādhakatamāntareṇa dvāra-yantram̄ mocayitvā ca sā punar evam̄ ācacāra—

gatvā gr̄hābhyanṭaram̄ anyad apy asau
dr̄ṣṭvā sutasyātula-cāpalaṁ prasūḥ |
tadīya-vartmānugamena ca kramād
ālokayal lola-vilocanam̄ ca tam̄ ||14|| [upajāti 12]

[21] tatra lola-vilocanatvam, yathā—
havir abhihṛtaवान् ihāsmi dr̄ṣyāḥ
katham atha mātarām̄ īkṣaṇām̄ nayāni |
iti nayana-yugam̄ śruti-dvayāntar
muḥur iva veśayati sma bāla-kṛṣṇāḥ ||15|| [puṣpitāgrā]

adho-mukhī-kṛtya balād udūkhalaṁ
niviśya tasyopari cañcalekṣaṇam̄ |
kīśaya sarpir dadatām̄ prasūḥ sutam̄
vīkṣya smitaṁ prāpa tathā ca vismitam̄ ||16|| [upajāti 12]

gūḍhaṁ pratasthe kṛta-moṣam̄ ātmajam̄
dhartum̄ prasūr eṣa nirīkṣya cādravat |
prasiddhir eṣā khalu lokataḥ śatam̄
dr̄ṣor matam̄ hartari bhartari dvayam̄ ||17|| [upajāti 12]

[22] sa khalu dr̄ptaḥ śākhā-mṛgas tu navanītānām̄ tr̄ptaḥ paṭa-veṣṭita-yaṣṭim etām
dr̄ṣṭvā drutam̄ eva śākhām̄ ārūḍhaḥ |

atha dravantam̄ sutam̄ anvagāt prasūḥ
prasūna-vṛṣṭi-pratha-keśa-bandhanā |
kva yāsi re coravareti jalpitā
nātisphuṭa-krandana-hāsa-sundaram̄ ||18|| [upajāti 12]

tokam̄ dhartum̄ sā samīpe’pi śīghram̄
dhāvantī tat prāpa dhāvan na mātā |
prāgañcantam̄ vāyu-vegāt pratīcī
stokāmbhodam̄ yadvad ambhoda-vīthī ||19|| [śālinī]

[23] atha pura-dvāram̄ na mātur gamana-dvāram̄ iti matvā palāyana-grahilas tad-
diśam eva jagrāha | jananī tu tadānīm̄ tatrājanatām̄ jānatī tam evānuyātavatī | tataś
ca,

yadādravat pṛṣṭham̄ anīkṣamāṇas
tadā na lebhe pṛthuko jananyā |
yadā bhayād vīkṣitavān̄ sa paścāt
tadā tayāsau jagrhe kareṇa ||20|| [upendravajrā]

[24] sa ca tathāpi—

aksiṇī drava-gamāya sāksiṇī
rodanam krud-udaya-praṇodanam |
cālanam vāpuṣi dhārṣṭya-pālanaṁ
sr̄ṣṭavān avinayam na mr̄ṣṭavān ||21|| [svāgatā]

nirmame prasabham ambayā mukham
sammukham nijsiṣor yadā yadā |
sarpir-arpita-vilepanam tadā
rūkṣaṇaya tad aghukṣad eṣa ca ||22|| [svāgatā]

tataś ca—

vaṣṭi ced bata bhavān gṛha-muṣṭim
yaṣṭim ākalaya mat-kara-mr̄ṣṭam |
ittham uccakite kamalākṣe
tām jahau nijajahau vraja-rājñī ||23|| [svāgatā]

mā meti vadatā tena, cora coreti gīḥ-kalim |
rahasā saha sā rājñī sahasā sahasātanot ||24|| [anuṣṭubh]
aho rājāsi corāṇām, corās tvat-pitr̄-gotrajāḥ |
ity ādy acakalan mātā śiśunā gavya-coriṇā ||25|| [anuṣṭubh]

kim ca—

dadhi-maṇḍah kathām khaṇḍo? daṇḍo'yam parameśituḥ |
ghṛtam kīśaya kah prādād? asau yena vinirmitaḥ ||26|| [anuṣṭubh] iti |

śaṅke svāduṇkāram itthām sadā tvām
yajñāṅgiyam leksi haiyaṅgavīnam |
evam corāṇkāram ambā śiśum tam
praty ākroṣanty ārdra-cittā babhūva ||27|| [śālinī]

[25] tataḥ sa-saṁrambham vihasya, sarahasyam ucyatām, dambhaś ca mucyatām
iti mātrā pṛṣṭah sr̄ṣṭa-rodana-netrah putra uvāca—

tvayy udbhaṭam pradravantyām aṅghryāḥ kaṭaka-ghaṭṭanāt |
asphuṭad dadhi-maṇḍasya ghaṭah, kā mama dhṛṣṭatā? ||28|| [anuṣṭubh]
kīśo'yam iśa-nirdiṣṭah praviṣṭah sadma muṣṭaye |
kr̄ṣṭah sarpiḥ-parāmr̄ṣṭo mayā, kā mama duṣṭatā? ||29|| [anuṣṭubh]
tathāpi tvām ātta-yaṣṭim dṛṣṭvā dudrava coravat |
tvām punar mām vṛthā bhītam api dudrotha nirdayam ||30|| [anuṣṭubh]

[26] atha sānūtāpam iva mātā prāha—re vāco-yuktimattama corottama! tvām
narottama-jāto'pi vānara-priyo vānara-prakṛtir evāsi |

[27] sutas tu sa-bhayam sabhaya-pradānam apy uvāca—tato vanam eva praviśya sthāsyāmi |

[28] atha mātā sabhayam cintitavatī, ko jānīyat, kuryād apīdarām mānī | tarhi tan-nibandhanam bandhanam eva sandheyam, yad ekayā mayālaya-bālaylor avadhānam durdhānam bhavitā | [29] spaṣṭam tv idam uktavatī—

re caura cañcala-vilola-vilocana-śrī-
nikṣipta-moha manuṣe vinivāraṇam na |
baddhvā bhavantam aham āśu calāmi geham,
śaktir yadi prathayatām kuru cauryam anyat ||31|| [vasantatilakā]

[30] bandhodyame ruṣitatā-ruṣitah putrah phut-kurvann iva sāsram uccair uvāca—amba, rohiṇī, saha sahajena kva gatāsi? twayā rahitam mām iyam badhnāti, tad drutam iha samehi |

[31] tad etad dūragatayā tayā nāvadhāryate sma, kintu parāḥ pāramparyeṇāvadhārya kṛtopālambha-caryāḥ kāścin nikāṭa-nikāyyā nāryah parivārya militāḥ | sva-vācam iha smārayitum aikāgārikah so'yarām bhavad-agāre'pi kām kārim akārṣit iti sūcayantya iva saha jahasuś ca |

[32] tatas tad anavadadhatī kuntala-santāna-bandhād vighaṭitām patṭa-dorīm ekām upasādyā, sadyah sadma-dvārāntar upasadyamānam udūkhalam anu vatsa-gala-bandhavad alagnam evāvalagne sa-nirbandham bandhum udyatavatī, stanandhayam śikṣā-janānī janānī | sā tu dvy-aṅgulāṅga-nyūnājani |

[33] tataś ca tasyā dhammillād udvāsyānyasyā vinyastatve'pi tad-avasthatāyām dṛsyamānāyām sāścaryam iva nāry-arpitair manthana-netrair bahubhir api pāram na vavrāja vrajeśvarī | tataś ca—

tad-aṅge dvy-aṅgulābhāse sarve labdhāvakāśakāḥ |
dṛsyante sma vaṭās tatra vidūrādrau ghanā iva ||32|| [anuṣṭubh]

[34] tad etat paśyantibhiḥ parihasantibhir uktam, vraja-devi, niveditam evāsmābhiḥ; sa eṣa samunnatayā mohanatayā kaphallakam api vellayan loptra-mātra-sukalatānandī parāskandī sandīpyate iti |

[35] sā prāha—kim jānāty asāv adya-jātah, kintu bhavatīnām eva kāpīyam avadyāvidyā yad antar asya pakṣa-pātinyaḥ samīkṣyadhve, bahir evānyathā vyavahāratayā viharantyah stha |

[36] sarvāḥ sahāsam ūcuḥ, tatrabhavati, bhavac-caraṇebhyah śapatham ācarāmaḥ, nāsmākam vismāpikeyam vidyā vidyate iti |

[37] sā ca cetasi vicāram ācacāra, tarhi garga-vacana-vargavat sakṛt kāpi bhāgavatī śaktir evāmum avaraṇaddhi, na cāyam kiñcid api jānāti |

[38] atheyam asyāścaryasya paryantam paryālocitum tābhīr eva gr̄hād anyāny api manthana-dāmāni muhur muhur ānāyya sanirbandham bandham ādadhaty api gaty-antaram na prāpa | tataś ca—

badhnatī na tu sutam vrajeśvarī
pāram āpa tad apāra-karmaṇah |
gharma-vāri-varimāṇam āvrajad
vāra-vāram alakāvṛtīr api ||33|| [rathoddhatā]

[39] tato yāvad eva yādava-deva-kulajasya tasya haṭhavattāyām prayatnādhīr āsīt, tāvat tad-āgraho’pi graha-nigṛhīta ivābhūt | māṭr-vaikalyena kalyamāna-manastve tu prathama-dorikā-dvaya-mātra-sambaddha-gātratayā baddha eva so’yam abudhyata | anyāni tu sarvāṇi dāmāni tasminn urvaritāny evādṛśyanta | [40] yogamāyā-nāminī tat-karma-kāriṇī hi tan-mano’nusāriṇī, yayā tan niṣpādyā mātarām praty, api bhrama evāyam iti pratyayah pratyaham āsādyata | [41] atha labdha-sandham tam bandham dīrghatamayānyayā rajjvābadhya ca tayā tad-udūkhala-madhyam babandha | [42] baddhvā ca mātā śikṣām ghaṭayantī nija-kaṭhinatām eva tasmin haṭhini prakaṭayantī tābhīr vihasantibhiḥ saha sa-narma-geha-karmaṇe gacchantī, tat-paripālanāya bālakān paritaḥ sthāpitavatī |

[43] tataś ca gatāsu tāsu kṣaṇam kṛta-rodana-vinodah, paścād bahala-khalam praty udūkhala-nodanāya labdha-modah sa tu baddha eva kevala-bāla-valitatayā prabala-cāpala-śraddhas taiḥ saha prahasan khelann ulūkhalam etam laghu laghu cālayām āsa, hārayāmāsa ca tair evolbaṇa-hāsatayā śulva-hāriṇīnām labdha-śūnya-sādharmya-harmya-śreṇyā hāri-sikyita-nava-nava-nītādikam āhārayāmāsa ca | kintu, tat-karṣaṇa-maya-harsa-prada-līlāyā na ca kareṇa na cāpareṇa tad-uddāna-mocana-rocanatām avāpa |

[44] tatra tu pura-dvāra-purastād-varti vātāvarta-vartita-nartanam iva yamalam arjuna-dvayam asya netra-vartmani vartate sma | krameṇa cāsau taylor antara eva vikramate sma iti |

[45] etāvan mukta-kaṇṭham uṭṭāṅkayan snigdhakaṇṭhas tad-bhañjane kāraṇam harer aiśvarya-pracāraṇam iti tat pratārayan kāraṇāntaram eva vyājahāra— [46] tataḥ sphuṭam jhaṭiti parataḥ paryāṭitum utkaṇṭhayā tan-madhyasambaddhenaivādhvanā niścakrāma, tad-adhvanas tu saṅkṣiptatayādhaḥ-kiṣṭatayā tad udūkhalaṁ pratitaṣṭambhe |

[47] atha sphuṭam asau vaṭītroṭanecchayā tat kṛṣṭavān | haṭhād ākṛṣṭe ca tasmin—

kuṭha-dvayam kāṭakāṭa-śabda-mugja-
vighaṭṭitam sphuṭam aluṭhad dvayor diśoh |
na dhī-dhṛtiṁ vadhirā-vimugdhatām adhi
vrajann adhi vrajam adadhāt prajā-vrajaḥ ||34|| [rucirā]

citram tutroṭa tat tatra vajra-majjārjuna-dvayam |
na punar māṭr-vātsalya-nirbandha-maya-bandhanam ||35|| [anuṣṭubh]

[48] ślokayanti cātra—

śyāmāṅga-dyuti kiṅkiṇi-dhvani-dharam riṅgātiraṅga-pradām
karṣac chaśvad udūkhalaṁ khara-kharat-kāra-prakāra-pratham |
visphūrja-pratimārjuna-dvaya-katat-kārārjitāt kautukāt
paryāvṛta-nirīkṣaṇam vraja-vadhū-lālyasya bālyam stuve ||36|| [śārdūla]

[49] atha taylor atyūrjitena visphūrjitenā muhūrtārdham ārtatayā goṣṭhādhiṣṭhānā
mūrcchāṁ ṛcchantah sthitāḥ, tan-nikaṭa-saṅghaṭinīm arbhaka-ghaṭāṁ vinā | sā tu
tal-līlā-mādhuri-dhurīṇatayā citrākṣtir iva mitrāvalī na vitrāsam āsasāda | [50]
dūrād api tad-ūrjitaṁ visphūrjitaṁ sambhrama-kārya avadhārya tu vraja-pati-
mukhās tarkita-mukhās tad evābhīpratasthire | satrā sa-trāsam atrābhīdadhire ca—

vinā vātam vinā varṣam vidyut-prapatanam vinā |
vinā hasti-kṛtaṁ doṣam kenemau pātitau drumau? ||37|| [anuṣṭubh]
ajanya-janyam etāvaj jātā nirjanatā kutaḥ? |
tasmāt tasmān mahā-garjān mūrcchāṁ ārcchan vraje janāḥ ||38|| iti |
[anuṣṭubh]

[51] avadadhire ca tan-nikaṭa-taṭasthaṁ bhāsamāna-hāsa-vilāsa-mukham
ulūkhalaṁ karṣantam līlā-sukham varṣantam bāla-gopālam | tena ca, katham,
katham? iti kathayantas tam āvṛnvanta evāvatasthire |

[52] sa tu pitaram anuvindamānam anucakranda | [53] pitā cāntaḥ-sambhrāntaḥ
sann api tasya sāntvanāya mukha-mātram hasita-pātram ācarann acirād eva tam
vipāśayāmāsa | [54] sa-rodana-vadanam vadanam cumban vidann api muhuḥ
papraccha ca, putra, kutratyah sa khalu khala-buddhir yena colūkhale nirbandha-
janita-baddhas tvam asi? iti |

[55] sa tu pitari rataś cirataḥ śliṣṭa-kaṇṭhatayābhyan̄am āgataḥ karne
varṇayāmāsa, tāta, mātaiva iti |

[56] pitā tu tām pūrvam vigata-saṁvedatayā anantaram tu svata eva jāta-
nirvedatayā dūnām veda sma | tata eva na sahasā rasasāpi paribhāṣitum iyesā |
ajñatayāvajñayā na ca papraccha bālakān, kim idam vṛttam? iti |

[57] te tu svayam evocuḥ, sphuṭam anena kṛta-madhyā-gamanena vistīrṇa-khale
pura-sthale krīditum niṣkramya, vikṛṣṭa-tale tiryag-bhāvād acale cāsmīn ulūkhale
khaṭat-khaṭiti truṭitatām ṛcchat kuṭha-dvayam jhaṭiti luṭhad-bhāvam ānarccha |

[58] tataś ca khaṇḍitābhyaṁ ābhyaṁ nirgatya kaṭaka-mukuṭa-kuṇḍalādi-maṇḍitau
rociṣmad-vapusmantau śuṣmāṇau praṇamantau samantād etam kim api
santoṣayāmāsatuh | tad-uttaram uttarasyām diśi prāsthīṣṭātām |

[59] tad etad ākalya, bālānām pralāpo'yam iti vatsalāḥ kalayāmbabhūvuḥ | anye tu
sāṁśayikatānapeta-cetasah prajātāḥ |

[60] tataś ca kramād eka-dvy-ādi-prakramān militena vraja-janena samarīn vraja-bhūpālaḥ sva-bālakenāṅkam sad alaṅkṛtya nitya-kṛtya-kṛte kālindīm anuvindamānas tenānuṣajya nimajya tatraiva vipraiḥ svasti-vācanādikam ācarya, mahā-dānādikam visarjya, nikāyyam āsaṃjya ca, pūrvāhna-bhojanāya sasajja |

[61] taj-jāyā tu taj-jābhyaṁ duḥkha-lajjābhyaṁ sajjatī gṛhātācā ca na niṣkrāntavatī, na ca gṛhāgatāḥ sambhāsitavatī | sarvāsv arvāg eva nivṛttāsu, samādhānohinī rohiṇī gaurava-pātrībhiḥ paurogavībhiḥ parivesayāmāsa |

[62] śrī-vraja-rājas tv avarātmajam rāmam api samānīya tena sutena ca sārdham tayoḥ snigdha-kala-kolāhala-nidigdhaḥ sagdhim ācaritavān | tābhyaṁ mūrtā-paramānanda-pūrtābhyaṁ muhūrtam ekam viśramya ca samyag-īdṛg-ausīra-sukha-dhīra-cetā gavāgamana-ramya-samaye gosthānam āgamyā go-dohanādi-kāryam ca kārayati sma | [63] udavasitād atisitām sitām ānāyya tayā sahitām suhitām saha savayobhis tanayau stana-pāna-pratinidhitayā dhāroṣṇām payaḥ pāyayāmāsa ca | śikṣayāmāsa ca tatra patra-putī-ghaṭānām |

[64] atha punar api harmyam āgamyā tābhyaṁ ācarita-sāyam-bhojana-sukha-samāje vraja-rāje, saha-rohiṇīkās tadiya-santata-sukhābhīkāḥ svakula-māṇikya-lakṣmyāḥ sarvāḥ prāmāṇikyaḥ samāsādyā nivedavatyāḥ—

[65] rājan, kṛṣṇa-janany adya na bhuktavatī, na kenacid uktavatī ca vartate | tām anu sarvāś ca tathā vartante |

[66] vrajarājas saha-duḥkha-hāsam uvāca—vayām kim kurmaḥ? roṣam anuvartamānā svayam eva sva-doṣām paśyatu |

[67] sarvāḥ sāsram ūcuḥ, hanta, sā khalv antar bahir apy atikomalā tavedṛśā-lāpena tāpenātimlāsyati |

[68] vrajarājas tu sa-smītaḥ sutam apṛcchat, sva-mātaram yāsyasi?

[69] kṛṣṇa uvāca—nahi nahi, kintu tvām eva samayā samayān gamayiṣyāmi |

[70] atha rāja-jyāyah-prajāvatyah sahāsam ūcuḥ—stanām kasya pāsyasi?

[71] kṛṣṇa uvāca—sitāsambhaviṣṇu dhāroṣṇām payaḥ pāsyāmi |

[72] sarvā ūcuḥ—kena krīḍiṣyasi?

[73] kṛṣṇa uvāca—tātenaiva samam | tathā bhrātaram api saṅgaṁ gamayiṣyāmi |

[74] vrajarāja uvāca—bhrātur mātaram kathaṁ nānugacchasi?

[75] kṛṣṇah sa-roṣāsram uvāca—mām vihāyeyam apīyāya iti |

[76] tad etad ākarṇya sāsrā rohiṇī nīcair uvāca—putra, kathaṁ kaṭhorāyase? mātā tava duḥkhāyate |

[77] kṛṣṇas tad etad aśrīvann iva sāsram pitṛ-mukham īkṣate sma | rohiṇī tu saṅkarṣaṇam tasya saṅkarṣaṇāya sañjñayā jñāpayāmāsa | tena gṛhīta-hastah punar asau nirasta-tad-dhastatayā viderutya pitur utsaṅga-saṅgī babbhūva | tathābhavamś ca bhujābhyaṁ avaguṇṭhita-tat-kaṇṭhah kṛta-bāṣpa-vṛṣṭim tad-dr̥ṣṭim eva paśyamś tam atīva vaśyam ācarann āśīt |

[78] vraja-rājas tu mātary antaḥ-sneham asya paryālocya tad abhivyaktaye hastam kiñcid udastaṁ vidhāyābhidadhe—putra, yadi vakṣi, tarhi bāḍhaṁ tāṁ tādayāmi |

kṛṣṇas tu tad asahamānas tasya hastam stambhayāmāsa | [79] tato vraja-rājāḥ punar vihasya nija-vatsalatayātīva sadayam tadiya-mātūr api hṛdayam adhiyan—putra, tava mātā yady evam bhaviṣyati, tadā kim kariṣyasi? ity anadhātor viruddhārtham prayujya sa-parihāsam āha sma |

[80] kṛṣṇas tu bālaka-bhāvenājasram mātari sa-tr̥ṣṇāḥ sāsram, kutra me mātā? tatra gamyatām iti sa-śaṅkam rohiṇy-aṅkam gatavān | [81] tataś ca, prahasita-kalakaleṣu sakaleṣu parama-sukhārohiṇyā rohiṇyānītah so'pi veśma praviṣya sa-rodanamodam ambālā-galam lagnavān | tataś ca—

vatsa-mūrdhni cibukam dadhatī sā
dhenuvad valita-gharghara-śabdā |
rodana-prathanayā dravad-ātmā
rodayat parikarān api sarvān ||39|| [svāgatā]

[82] atha tāsām tv aneka-sāntvanayā labdha-sāntih kiñcid vyāñjita-mukha-kāntih śrī-sumukha-kanyeyam stanyena tanayam prīṇayāmāsa | bubhuje ca sahāgrajātena tena parama-hitabhiḥ sahitā |

[83] tad ārabhya tu saṅkocam upalabhyā vrajarāja-locana-gocaratām vāsara-trayaṁ nāśāditavatī | dināntare tu pitṛ-nideśa-pāla-bāla-gopālenāiva celāñcale gṛhītvā nītā | tad-dinaś ca sa-narmāmodam dāmodarah iti vraja-vadhūbhir āhūyate sma, so'yam śyāma-manoharah iti |

vrajeśvarīm stotum apīha kovidah
ko vā bhavel lokaga-loka-saṅgrahe |
brahmāpi sarvo'pi ramāpi yat-kalā-
kalām ca nāñcīd iti bādarāyaṇih ||40|| [upajāti]

[84] so'yam asyā bādarāyaṇinā ghaṭita-samyag-udghaṭtanaḥ śrīmān yaśah-paṭaha-sabdas trailokyam eva ślokyatayā paryātann asti | tathā hi, nemam viriñciḥ [BhP 10.9.20] ityādi |

[85] śrī-rāmas tu nijānujam sa-tr̥ṣṇam āha sma, smarasi, bhrātar, br̥had-vane vatsyāvah |

[86] anujo'pi sa-smitam āha sma, ām ām, tatra krīḍām api kariṣyāvah iti |

[87] atha kathakaḥ samāpanam āha—

īdṛśas tanayo jātas tava gopa-maheśvara |
yau vṛksāv api tau svasya divya-bhaktau vinirmame ||41|| [anuṣṭubh]

[88] tad evam vṛtte vṛtte sarve tat-tat-kathām api tat-tat-parvaivānubhūya svam
svam āvāsam āsannavantah |

iti śrī-śrī-gopāla-campūm anu
dāmodarānumodo nāma
aṣṭamam pūraṇam
||8 ||